

EESTI KUNSTIAKADEEMIA
Kunstikultuuri teaduskond
Muinsuskaitse ja restaureerimise osakond

Merike Saarna

Tartumaal asuva Otsa taluhäärberi ajalugu, peahoone ja hobusetalli müüri hetke seisukord. Ettepanekud peahoone ja hobusetalli müüri edaspidiseks taastamiseks ja säilitamiseks

Otsa talu, Täsvere küla, Ülenurme vald, Tartumaakond

2011/2012. õ-a. Arhitektuuri konserveerimise ja restaureerimise täiendkoolituskursuse
lõputöö *Tartumaa Alatskivi vald Pääksi küla*

2012

Autorideklaratsioon

Kinnitan, et olen koostanud antud lõputöö iseseisvalt ning seda ei ole kellegi teise poolt varem kaitsmisele esitatud.

Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, olulised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on töös viidatud.

„ ” 2012. a.

.....

(allkiri)

Töö vastab kehtivatele nõuetele ja lubatud kaitsmisele:

„ ” 2012. a.

.....

Kaitstud hindele:

.....

„ ” 2012. a.

.....

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1.1. Otsa taluhäärberi ajalugu ja üldandmed	3
1.2. Otsa taluhäärberi kuuluvus ja asukoht	3
2. Otsa taluhäärberi peahoone ehitus ja hetke olukord, ettepanekud hooldamiseks	6
2.1. Otsa talu peahoone katus ja ettepanekud edaspidiseks hooldamiseks	6
2.2. Otsa talu peahoone välisfassaad ja ettepanekud edaspidiseks hooldamiseks	8
2.3. Otsa talu peahoone vundament	12
2.4. Otsa talu peahoone sisetööd ja ümberehitus	13
2.5. Otsa taluhäärberi endise hobusetalli müür hetke olukord ja ettepanekud selle säilitamiseks	16
3. KOKKUVÕTE	20
3.1 Otsa talu peahoone ja endise hobusetalli müürid	20
3.2 Järeldused	20
3.3 Ettepanekud Otsa talu peahoone ja hobusetalli müüri hooldamiseks, edaspidiseks taastamiseks	20
Lisa 1.Otsa taluhäärberi asendiplaan 1999 aastal	21
Lisa 1.2 Otsa taluhäärberi asendiplaan orto foto 2011 aastal	22
Lisa 2. Otsa taluhäärberi peahoone krundiplaan 1999 aastal	23
Lisa 2.1. Otsa taluhäärberi asendiplaani foto tehtud lennukilt 1928 aastal	24
Lisa 2.2.Kaseiinvärvi valmistamine	25
Lisa 2.3.Savikrohvi kasutamine ja koostis	26
Lisa 2.4.Hõre roomatt	28
Lisa 2.5.Uula Linaõlivärv	29
Kasutatud kirjandus	30

Sissejuhatus

1.1. Otsa taluhäärberi ajalugu ja üldandmed

Otsa taluhäärber asub Tartumaal Ülenurme vallas Täsvere külas. Talu nimi oli algselt Pulma/Otsa talu. Kuulus see Ropka mõisa alla. Ehitajaks oli Märt Viira, kes oli pärit Mulgimaalt, see oli põlistalu ja sinna juurde kuulus 54 ha maad. Viimane pärija oli Aleksander, Märt Viira poeg ja Aleksandri tütre Salme Viira ja Vaike Soome, kes oligi eelviimane elanik seal. Talu ehitusaastad jäävad arvatavasti 1886 aasta ja 1900 aastate algusesse, kuna talu keldri ühele vundamendi kivile on kraabitud 1886, täpselt pole see teada, kuna andmed puuduvad. Otsa talu müüdi 1990 aastatel ära ja eelviimased talu omanikud elavad Soomes, kellega pole ühendust saadud, hetkel talu omavate inimeste poolt. Seega on vähe teada ja säilinud andmeid Otsa taluhäärberi ajaloost. Algselt koosnes Otsa taluhäärber peahoonest, hobusetallist, saunast, aidast, laudast, heinaküünist ja keldrist.

Otsa taluhäärberi peahoone oli algselt vana sindelkatusega palkmaja 10,24 meetrit lai ja 16,10 meetrit pikk, mida saab näha asendiplaanilt vt. Lisa 1. (joonis 1. lk 22). Peahoone fassaadi välimine osa oli rõhtlaudisega ülelöödud, peahoone laudis oli värvitud kollaseks õlivärviga. Esiku laudis oli kahe osaline, all püstine ja ülal rõhtne laudis. Teine eeskoda ehitatud hiljem juurde. Peahoones oli algselt 6 tuba ja uhke stukklaega¹ saal, söögituba, peremehe- ja perenaisetuba, peretuba ja kaks väikest tuba. Suur köök ja kaks sahvrit. Esiku ja elutoa vahel oli kahekordne tahveldatud tiibuks. (H, Pärdi. 2007).

Kuna materjale ja infot talu arhitektuurilise ehituse ja ajaloo kohta on säilinud vähe, saab käesolevas kursusetöös näidata nüüdsete taluomanike kogutud materjale ja töö autori poolt pildistatud materjale (fotod, hoone asendiplaan, krundiplaan jne.), mis näitavad talu ehitamist ja taastamist sellest ajast kui viimased taluomanikud sinna elama asusid. Otsa taluhäärberi peahoonet on taastatud umbes 9 aastat, viimaste taluomanike poolt.

Käesolev kursusetöö tutvustab Otsa taluhäärberi üldist ja ehituslikku ajalugu. Töös pannakse rõhku põhiliselt talu peahoone ehitusele, illustreerides seda töö autori tehtud fotodega ja hoone asendiplaanidega vt. Lisa 1. (joonis 1. lk 21 ja joonis 2. lk. 22) ja talu peahoone krundiplaani vt. Lisa 2. (joonis 3. lk 23), võrreldes hetkel omanike poolt tehtud vanemate fotodega, mis peaksid näitama talu peahoone kujunemist selliseks nagu ta hetkel on. Töös tehakse ettepanekuid talu peahoone edasiseks renoveerimiseks ja säilitamiseks. Samuti tehakse soovitusi endise hobusetalli müürile, mis on päris halvas olukorras ja lagunenu. Töös näidatakse autori ja praeguse omaniku poolt tehtud fotodega müüri hetke olukorda ja tehakse ettepanekuid selle alles jäänud osa säilitamiseks.

Käesoleva töö teema valis töö autor sellepärast, et Otsa taluhäärber kuulub tema tuttava perele, kes on huvitatud oma talu peahoone edasisest taastamisest ja hobusetalli müüri

säilitamiseks, seega püüab töö autor käesoleva tööga abiks olla. Samuti soovib töö autor näidata ühe Tartumaal asuva kunagi Ropka mõisa alla kuuluva talu peahoone üldist -ja ehituslikku ajalugu ja pakkuda välja omapoolseid lahendusi.

1.2.Otsa taluhäärberi asukoht ja kuuluvus

Otsa taluhäärber asub Tartumaal Ülenurme vallas Täsvere külas, ehitatud umbes 1900. aastate alguses ja asub Tartu linnast 10 km kaugusel. Talu lähedal 1km kaugusel asub raudtee. Otsa taluhäärber kuulus algselt Tartu linnas asuva Ropka mõisa koosseisu.

Ropka mõis (saksa keeles Ropkoy) pärineb keskajast, mil ta kuulus von Taubedele. Mõisat on esmamainitud 1531. aastal. Hiljem on mõis kuulunud von Igelströmidele, von Siversitele ja von Löwenwoldedele. Mõisa viimane omanik enne 1919. aasta võõrandamist oli Eva von Brasch. Mõisakompleks on kaasajal jäänud Tartu linna lõunapoolse hoonestuse sisse. Ühekorruline heimatstiilis² vahvärk-peahoone on ehitatud 20. sajandi alguses. Hoonel on väikeste ruutudega aknad ning murdkelpkatus. Kaasajal on hoone kasutusel kontorina. Säilinud on ka mõned kõrvalhooned, sh ka vana peahoone 19. sajandi esimesest poolest, mida ilmestavad kaaraknad ning fassaadi keskpaigas asuv kuue ümarsamba ja kolmnurkfrontooniga portikus. Ka see hoone on kasutusel kontoriruumidena. Ajaloolise jaotuse järgi Tartumaale Tartu-Maarja kihelkonda kuulunud mõis jääb kaasajal Tartumaale Tartu linna territooriumile. <http://www.mois.ee/tartu/ropka.shtml> (28.03.2012)

Otsa taluhäärber asub Täsvere külas Ülenurme vallas. Ülenurme aleviku territooriumil rajati 17. sajandi esimesel poolel Ülenurme mõis (Uellenorm). Pärast sõda tegutsenud Ülenurme sovhoos reorganiseeriti 1968. aastal EPA Ülenurme õppe-katsemajandiks. 1950. aasta rajooniseerimiseni vastas praegune Ülenurme vald põhiliselt Ropka vallale, sellel territooriumil olnud Lemmatsi külanõukogu nimetati 1981. aasta detsembris Ülenurme külanõukoguks. 1. novembrist 1990. sai see ühena esimestest Eestis omavalitsusliku valla staatuse. Ülenurme vald asub Tartu maakonnas, piirneb vahetult Tartu linnaga ning asub sellest edelas. Lisaks Tartu linnale piirneb Ülenurme vald ka Tähtvere vallaga loodes, Nõo vallaga edelas, Kambja vallaga lõunas, Haaslava vallaga idas ning Luunja vallaga kirdes. Piirid Nõo, Kambja ja Haaslava valdadega on paljuski määratud looduslike tingimustega. Piir Nõo vallaga kulgeb mööda Ilmatsalu jõge, umbes ühe kilomeetri ulatuses mööda Tartu-Valga raudteed ning suhteliselt hõredasti asustatud põllumajanduspiirkonnas. Ülenurme ja Kambja valdade vaheline piir kulgeb valdavalt mööda Tatra jõe orgu ning peamiseks ühendusteeks Kambjaga on Tartu-Võru maantee. Põhiline osa piirist Haaslava vallaga kulgeb mööda Aardla poldrit, jagades selle kaheks. Piir Luunja vallaga läheb mööda Emajõe, kuid on vaevalt 1 km pikk.

Maastikuliselt asub Ülenurme vald Kagu-Eesti lavamaal. Maastik on valdavalt avatud ja tasane, kohati leidub künklikke ja lainjaid alasid ning orge (Tatra jõe org). Valla piiridesse

jääb mitu sood (Uhti soo, Konsu soo), poldriala ning Emajõe äärne luht.<http://www.ylenurme.ee/?head=1&language=estonian> (28.03.2012).

Otsa taluhäärber koosneb hetkel 6 eraldi hoonest: peahoone (elumaja), kus on 2 korrust , 2 korrus ehitati juurde pööningule, seal on hetkel 2 tuba, mis on kasutuses allkorrusel on 2 esikut, köök, söögituba ja 2 elutuba, 1 vannituba.

Otsa taluhäärberi teised hooned on abihooned: saun, ait, puukuur (juurde ehitatud), heinaküün, kelder, hobusetalli müür.

Otsa taluhäärber omab ka arhitektuurilist ja ajaloolist kohta, kuna talu kuulus Mulgimaalt pärit inimestele, kes selle ehtasid, seega on esindab talu natuke Mulgimaa taluarhitektuuri. Viimased taluomanikud on püüdnud taastada talu peahoonet nii nagu ta vanasti oli, seega on säilinud peahoone väliselt peaaegu nii nagu ta oli algselt, isegi ilmekamalt. Säilinud on talu abihooned (saun, ait, kelder ja heinaküün), juurde ehitatud talu teiste hoonetega sobiv puukuur. Abihooneid on hoitud korras, neid pidevalt hooldades võimaluste piires. Kuna suur maantee on talust kaugel ei näe seda eemalt, lähedal asuvaid naaber maju ei saa võrrelda ehituslikult, kuna need ei esinda taluarhitektuuri vaid on kaasaegsemad pereelamud. Otsa talu ümbritseb peamiselt põllumaa ja eemal olev põllumajandusega tegeleva firma kasvuhooned. Otsa talust on leitud erinevaid vanu põllutööriistu ja teisi majapidamisriistu, mida on viimased omanikud alleshoidnud ja tahavad kunagi näitusele panna, (pererahval on kavas tulevikus hobusetallist teha muuseumi meenutav hoone, kus oleks esindatud selle talu juurest leitud vanad tööriistad ja masinad).

stukkagi¹: Stukk (itaalia stucco) on kipsist, lubjast ja liivast segatud kiiresti kivistuv pastataoline mass, millest vormitakse või valatakse sein- ja laekaunistusi. <http://et.wikipedia.org/wiki/Stukk> (28.03.2012)

heimastiil²: võttis juugendilt üle väikeste ruutudega aknad ning erinevate sein- ja katusepindadega mängimise, kuid seda ilma juugendile omase lopsaka ja väänleva dekooriga. <http://www.mois.ee/stiil/stiil10.shtml> (28.03.2012)

2.Otsa taluhäärberi peahoone ehitus ja hetke olukord, ettepanekud edasiseks hoolduseks ja taastamiseks

2.1.Otsa talu peahoone katus ja ettepanekud edaspidiseks hoolduseks

Otsa talu peahoonet hakati taastama viimaste omanike poolt alates aastast 2004 ja võeti arvesse säästlikku ehitusviisi, püüti taastada ja ümber ehitada võimalikult ligilähedaselt sellele, milline hoone vanasti oli. Võeti kasutusele looduslikud värvid, õlid, lubi- ja savimördid jm. Nagu näha hoone krundiplaanilt vt. Lisa 2. (joonis 3. lk .23) oli sindelkatus ülelöödud eterniidiga eelviimaste elanike poolt, praegune taluomanik, eemaldas eterniidi pani punaseksvärvitud ühe kordselt valtsitud tsingitud plekkkatuse, taastades ka korstnad ja paigaldas vihmaveetorud, kuna nagu pildiltki näha oli eterniit vana ja väga sammaldunud, puudusid vihmaveetorud.

(Joonis 5.)

Otsa talu aastal 2003 sügisel

Foto autor: K.Artma 2003 aasta kevadel

(Joonis 6.)

Otsa talu 2012 aasta kevad

Foto autor: M. Saarna(12.04.2012 aastal)

Nagu fotolt näha, on eterniit katuselt väljavahetatud punaseks värvitud tsingitud plekkkatuse vastu, parandatud korstnad ja juurde ehitatud 3 katuseaken (1 katuseaken jääb teisele poole, seda pole pildilt näha), kuna hetkel on pööningule ka eluruumid ehitatud, mida enne ei olnud ja lisatud vihmaveetorud.

Katused koosnevad kande- ja kattekonstruktsioonist. Kandekonstruktsioon määrab katuse kuju (kaldpindade süsteemi) ja tagab tugevuse ning püsivuse. Katuslae puhul on katuse kandekonstruktsioon ühtlasi viimase korruse laeks, nagu ka sellel hoonel.

Plekkkatus on otstarbekam, kuna ei kogu nii palju ümbritsevatelt suurtelt puudelt sammalt ja lehti, kergem puhastada.

- **Ettepanekud peahoone katuse edaspidiseks hooldamiseks**

1. Iga aastane katuse puhastamine lehtedest;
2. Et lehti ja sammalt ei tekiks nii palju, soovitab käesoleva töö autor eemaldada katusele liiga lähedal olevad puude oksad, samuti paistaks siis hoone ise paremini välja ja oleks ilmekam.

2.2.Otsa talu peahoone välisfassaad ja ettepanekud edaspidiseks hoolduseks

Otsa talu peahoone oli vooderdatud rõhtlaudisega, (ei ole täpselt teada, missuguse värviga laudis oli üle värvitud) samuti uste – ja aknalauad, aga puudusid aknaplekid ja vihmaveetorud hoone küljes. Aastaks 2003 oli hoone välisfassaad päris halvas seisus (värv maha koorunud, osades kohtades oli laudis mädanema läinud, kuna puidukaitset peal ei olnud ja niiskus tegi oma töö, sama oli välimiste aknaraamidega ja välisustega. Alates aastast 2003 hakkas hoonet taastama viimane omanik, kes vahetas osaliselt välja hoone välisfassaadi laudise, pannes asemele uue, vahetas välja halvas olukorras olevad välimised aknaraamid ja teise eeskoja välisüksed, lisas akendele aknaplekid ja paigaldas hoonele vihmaveetorud vt. (joonis 6.lk.8)

Hetkel on hoone välisfassaad värvitud kaks korda kollase linaõlivärviga vt. Lisa 2.4.lk 29. Samuti on uuesti värvitud ja eelnevalt taastatud osad hoone nii välimised kui sisemised aknaraamid ja teise eeskoja aknad ja ukсед. vt. (joonis 7, 8, 9.lk. 9 ja lk.10). Aknad on kititud linaõlikitiga.

(Joonis7.)

Otsa talu peahoone esifassaad kevad 2012

Foto autor: M. Saarna (14.04.2012 aastal)

Fotol on näha hoone uuesti taastatud aknad, mille välimised aknaliistud värvitud punase linaõlivärviga ja aknaraamid valge linaõlivärviga. Hoone fassaadi laudis värvitud kollase linaõlivärviga.

(Joonis8.)Otsa talu peahoone esifassaadi teine eeskoda

Foto autor: M. Saarna (12.04.2012 aastal)

Fotol on näha hoone teine eeskoda, mis on täielikult uuesti üles ehitatud, lisatud on ka vihmaveetorud mõlemale poole, mida alguses eelneval eeskojal polnud. Eeskoja välisüksed on värvitud samuti punase ja rohelise linaõlivärviga, aknad kititud ja värvitud valge linaõlivärviga. Värvid on valitud võimalikult ligilähedased vanale algsele värvitoonile.

(Joonis 9.)Otsa talu peahoone esifassaadi teise eeskoja välisüksed 2012 kevad

Foto autor: M. Saarna (12.04.2012 aastal)

- **Ettepanekud Otsa talu peahoone välisfassaadi edaspidiseks hoolduseks ja renoveerimiseks**
 1. Kõikidele puidupindade viimistlemiseks välistingimustes, sobib linaõlivärv, millele on lisatud pigmenti, selleks et vältida puidu UV-kiirte mõjul hallikaks värvumist tuleb õlile juurde lisada pigmente, siin siis kollast ja punast tooni.
 2. Temperatuur peab olema värvimiseks vähemalt +10°C. Puidu niiskus ei tohi olla üle 15%.
 3. Värvida vastavalt vajadusele kui puit on juba ilmastikutingimuste mõjul oma läike kaotanud ja näib matina, mis selle hoone puhul on juba näha. Välispindasid, mis saavad ilmastikust kahjustada, värskendada iga 1,5-3 aasta tagant, neid pindasid, mis ei saa ilmastikukahjustusi iga

2-5 aasta tagant. Pinnad oliivõliseepi sisaldava veega puhastada ning peale kuivamist pigmenteeritud puiduõliga üle värvida.

- **Otsa talu peahoone akende - ja uste edaspidine hooldamine**

1. Need aknad ja ukсед, mis veel taastamata on jäänud, aga on plaanis taastada on soovitatav vanad alküüd - või akrüülvaigu baasil värvi kihid maha võtta. Üksikud kohad, kus vaik välja pressib tuleks üle põletada. Puidu pind lihvida ja puhastada tolmust.
2. Seen- ja putukakahjustuste vastu töödelda pind boorsoolaga
3. Nii sees kui väljas kõik puidupinnad ühes kihis kruntõliga katta. Peale kuivamist lihvida ja puhastada tolmust.
4. Väljas tuleb puitu värvida vähemalt kahes kihis. Mõlemasse kihti lisada pigmente. Õhukeselt ja ühtlaselt sobiva tugeva pintsliga peale kanda.
5. Toonimiseks sobivad kõik Kreidezeit värvimullad, mineraal- ja spinellpigmentid.
6. Aknaid , mis on taastatud peaks vähemalt korra aastas hooldama, õlitatud välispinnad pehme svammi ja veega, millesse on lisatud oliivõliseepi üle pesta ning kuivada lasta. Lisaks veel puhastatud pinnad õlise lapiga õhukese kihiga üle tõmmata. Pinnad säilitavad nii värske välimuse. Värviparandusi ei pea pikka aega tegema.
7. Välifassaadi poole aasta tagant pealispinnad üle kontrollida, et poleks puiduseent ega mustust. Kui leidub, siis vee ja švammiga puhastada (lisades oliivõliseepi).
Tugeva kondensvee tõttu (nt. katusealused) võib puiduseen tekkida, seda on võimalik ära tunda väikeste mustade täppide tekkimisel. Nendes kohtades kogunevad tolmud tekitavad ideaalse olukorra, et seen saaks tekkida. Algstaadiumis saab seent probleemideta eemaldada. Kui kahjustust õigeaegselt ei eemalda, siis tekivad pinnale suured mustad laigud.
<http://www.safran.ee/oue> (12.04.2012. a.)

2.3.Otsa talu peahoone vundament

Otsa talu peahoone vundament on laotud enamuses maakivist ja punasest tellisest vt. (joonis 10.lk.12). Vundamendi sideaineks on kasutatud välise vaatluse põhjal segamõrti. Mõnes kohas on näha vundamendis pragusid vt. (Joonis 11.lk.12), mis vajaks koheselt parandamist, nähtavasti on vundamendile mõjunud hoone koormus ülevalt, mullasurve küljelt, pinnasevesi, perioodiline külmumine ja sulamine. Vundamendi pealmine nähtav osa on 50 cm kõrgusel maapinnast. Vundamendis on igas seinas tuulutus avad.

(Joonis 10.)

Otsa talu peahoone vundament 2012 kevadel

Foto autor: M. Saarna (12.04.2012 aastal)

(Joonis 11.)

Otsa talu peahoone vundament 2012 kevadel

Foto autor: M. Saarna (12.04.2012 aastal)

- **Ettepanekud Otsa talu peahoone vundamendi hooldamiseks**

1. Välise vaatluse põhjal on soovitatav need praod, mis on suuremad koheselt parandada segamördiga, võimalusel eemaldada liiga vundamendi lähedale istutatud põõsad. Üldiselt on vundament heas korras.

2.4.Otsa talu peahoone sisetööd ja ümberehitus

Otsa talu peahoones oli algselt 6 tuba ja 1 korrus, keldrit ei olnud, 2 sahvrit. Hetkel on talu viimased omanikud vastavalt oma vajadustele teinud järgmisi muudatusi:

1. Köök on avatud ja ühendatud elutoa ja esikuga vt. (joonis 12.lk 13 ja joonis 13.lk 13);

2. Pööningule ehitatud juurde 2 elutuba ja 2 väiksemat abiruumi.

Ülemiste eluruumide seinad soojustatud kivivillaga ja palkseinte vahed on täis topitud sammalt vt. (joonised 14.lk.15 ja joonis 15. lk.14). Kuna ülemise korruse ehitus on pooleli, on seal ühe suurema elutoa seinad üle löödud roomatiga, aga edaspidi soovitaks need katta savikrohviga vt. (Lisa 2.3. lk 26) ja vt. (Joonis 16.lk.15). Põrandalauad on kuusest ja männist umbes 100 aasta vanused, põrandalauad on põrandaõliga õlitatud.

Säilitatud on alumisel korrusel suur valge kahhelkividest ahi, mis töötab, aga vajaks pottsepa parandamist vt .(joonis 17.lk.15). Veel on taastatud soojamüür alumisel korrusel elutoas, millel on omapärane muster.

(Joonis 12.) Avatud köök, läbi esiku

Foto autor: M. Saarna (12.04.2012 aastal)

(Joonis 13.) Elutuba ja esik omavahel avatud

Foto autor: M. Saarna (12.04.2012 aastal)

(Joonis 14.) Ülemise korruse põõningul asuv toa palksein

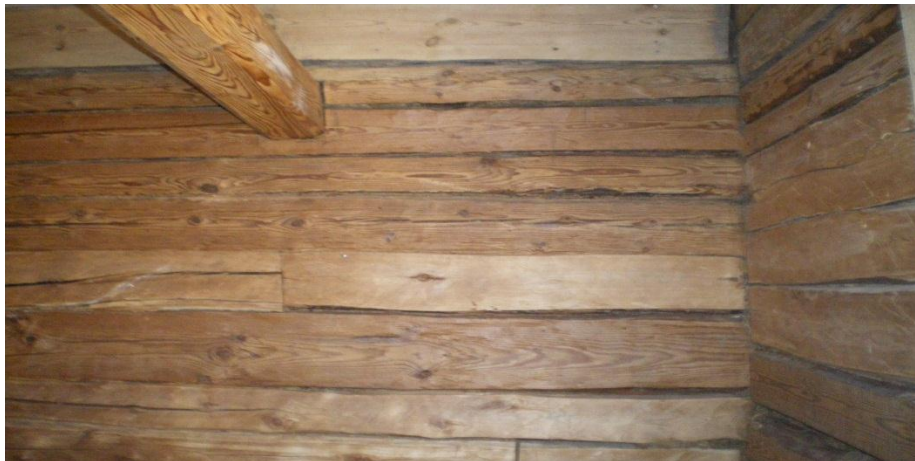

Foto autor: M. Saarna (12.04.2012 aastal)

(Joonis 15.) Ülemise korruse seinapalgi vahel sammal

Foto autor: M Saarna (12.04.2012 aastal)

(Joonis 16.) Roomatiga ülelöödud seinad pööningu korrusel

Foto autor: M.Saarna (14.04.2012 aastal)

(Joonis 17.)Kahhelkividest valge ahi

Foto autor: M. Saarna (12.04.2012 aastal)

Otsa talu peahoone siseviimistluses on kasutatud samamoodi loodus lähedasi värve (kaseiinvärvi vt. Lisa 2.2.lk.25, tubade seinte – ja lagede värvimisel ja akende- ja uste värvimisel linaõlivärve).

Välise vaatluse põhjal saab käesoleva töö autor väita, et kuna köök ja alumise korruse elutoa seinad ja laed on alles hiljuti kaseiinvärviga värvitud, on need heas korras.

2.5.Otsa taluhäärberi endise hobusetalli müüri hetke olukord ja ettepanekud selle säilitamiseks

Otsa taluhäärberis oli algselt hobusetall 22 meetrit pikk, mille seinad olid laotud suurtest ja väikestest maakividest (looduskividest), aknad ja väravate ääred punastest tellistest, kasutatud välise vaatluse alusel arvatavasti sega- ja lubimörti.

Viimaste taluomanike jutu järgi on teada, et müüridel oli veel 1920-ndate lõpus eterniit katus peal ja et eelviimased taluomanikud kasutasid seda ka rehealusena. Praegused taluomanikud on aastaid tagasi parandanud ja ladunud ülesse paar väga lagunenu müüri osa, mis tänaseks jälle ära lagunenu, kasutades selleks lubimörti. Samuti on nad katnud tõrvapapiga müüripealsed osad, juurinu aastaid tagasi müüride sisse kasvanud puid ja põõsaid, mis nüüd uuesti juba sinna sisse kasvanud on.

- **Otsa talu hobusetalli müür aastal 2003**

(Joonis 18.)

Foto autor: K. Artma 2003 aasta sügisel

- **Otsa talu hobusetalli müüri aken 2003 aasta sügisel**

(Joonis 19.)

Foto autor: K. Artma 2003 aasta sügisel

- **Otsa talu hobusetalli müür aastal 2012 kevadel**

(Joonis 20.)

Foto autor: M. Saarna (12.04.2012 aastal)

- **Otsa talu hobusetalli müür 2012 aasta kevadel**

(Joonis 21.)

Foto autor: M. Saarna (12.04.2012 aastal)

- **Otsa talu hobusetalli müür 2012 aasta kevadel**

(Joonis 22.)

Foto autor: M. Saarna (12.04.2012 aastal)

- **Ettepanekud edaspidiseks Otsa talu hobusetalli müüri säilitamiseks**

1.Hobusetalli müüri edaspidiseks säilitamiseks soovitab käesoleva töö autor müüre parandada, nii palju kui võimalik s.t laseks müüride kõige nõrgemaid ja lagunened osi uuesti laduda, kasutades segamõrti kivide sidumiseks ja kasutada selleks õige suurusega maakive;

2.Soovitav on katta müüre ka edaspidi tõrvapapiga, kõikidest kohtadest, mis jäävad vihma ja lume kätte. Kõige parem oleks üldse ehitada müüridele varikatus peale;

3.Soovitav on proovida välja juurida müüride sisse kasvanud võsa, sest puude - ja põõsaste juured lammutavad omakorda müüride vundamenti.

4.Edaspidi on soovitav lasta müüride seinad taastada, nii nagu nad olid vanasti ja panna peale katus, seda hoonet võiks kasutada kasvõi garaazina.

3.Kokkuvõte

3.1.Otsa taluhäärberi peahoone ja endise hobusetalli müürid

Käesoleva tööga soovis töö autor näidata ühe vana talu peahoone kujunemist selliseks nagu ta hetkel on, illustreerides seda töö autori poolt tehtud fotodega ja vanemate fotodega, mis oli võimalik kätte saada viimastelt taluomanikelt. Töö üheks eesmärgiks oli veel tutvustada, selle talu ajalugu, peahoone ehitust. Veel näidati töös selle talu hobusetalli müüri, mis on aastaid lagunenu ja pakuti välja soovitusi selle edaspidiseks säilitamiseks, samuti illustreeriti seda teemat nii autori poolt tehtud kui vanemate fotodega.

3.2.Järeldused

Käesoleva tööga näidati Otsa taluhäärberi peahoone ajalugu, paiknemist, ehituslikku ajalugu, mida illustreeriti autori poolt tehtud fotode ja asendiplaanidega. Tehti ettepanekuid peahoone edaspidiseks hooldamiseks.

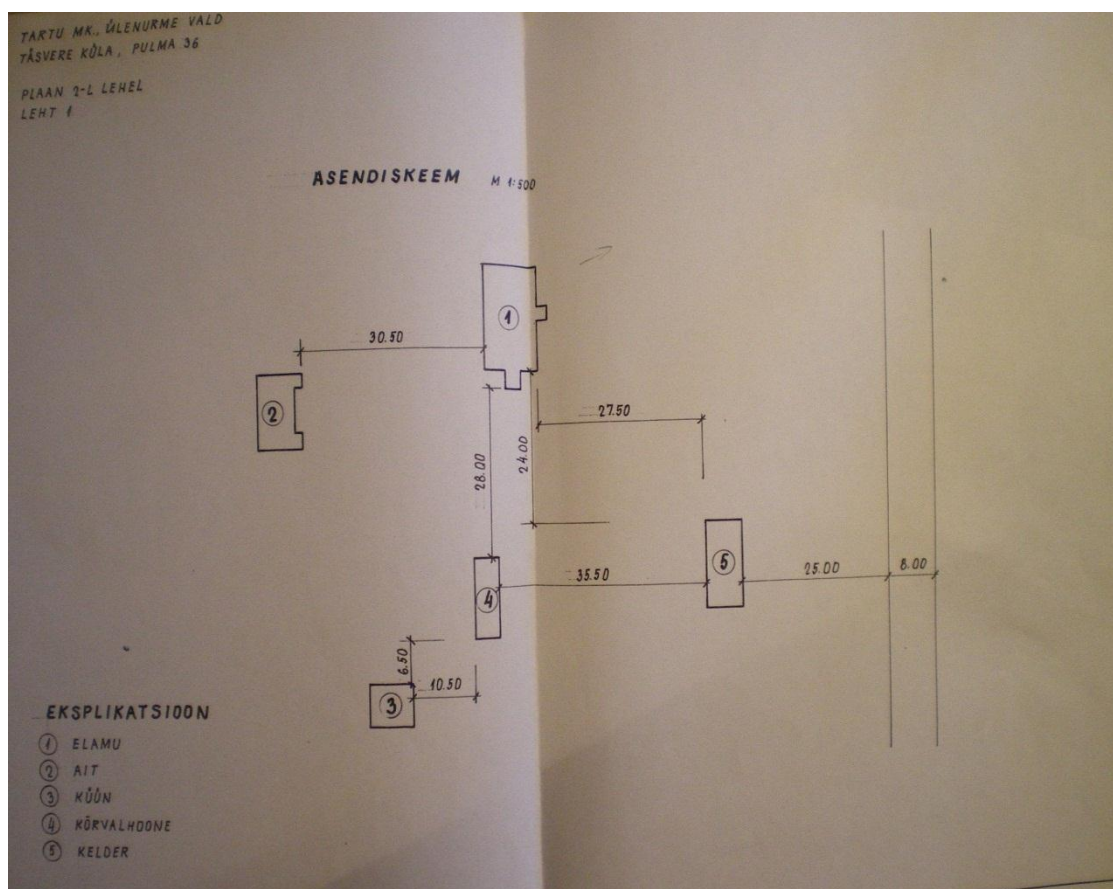
Näidati endise hobusetalli müüri hetke olukorda ja tehti selle säilitamiseks omapoolseid ettepanekuid.

3.3.Ettepanekud Otsa talupeahoone ja hobusetalli müüri hooldamiseks, edaspidiseks taastamiseks

- 1.Hooldada ja puhastada peahoone katust, vastavalt vajadusele lehtedest ja samblast;
2. Pesta vastavalt vajadusele peahoone fassaadi vastavate vahenditega ja jälgida voodrilaudu, et ei tekiks puiduseent;
3. Peahoone fassaadi värvida paari aasta tagant uuesti üle linaõlivärviga;
- 4.Jälgida peahoone vundamenti ja vajadusel parandada seda sealt kus vaja;
- 5.Peahoone tubade siseviimistlust edasi teha, neis ruumides, mis veel vajavad seina ja lae värvimist kaseiinvärviga;
- 6.Üleval põõningu korrusel katta eluruumi seina roomatt savikrohviga;
7. Hobusetalli müürile ehitada peale katus ja hävitada sinna sisse kasvanud taimed, proovida müüride seinu üleni taastada looduslike materjalidega

Lisa.1.Otsa talu asendiplaan 1999 aastal.

(Joonis 1.)

- 1- Talu peahoone (elumaja);
- 2- Ait;
- 3- Küün;
- 4- Kõrvalhoone;
- 5- Kelder;

Otsa talu asendiskeem M 1:500

Lisa 1.2. Otsa taluhäärberi asendiplaan orto foto 2011 aastal.

(Joonis 2.)

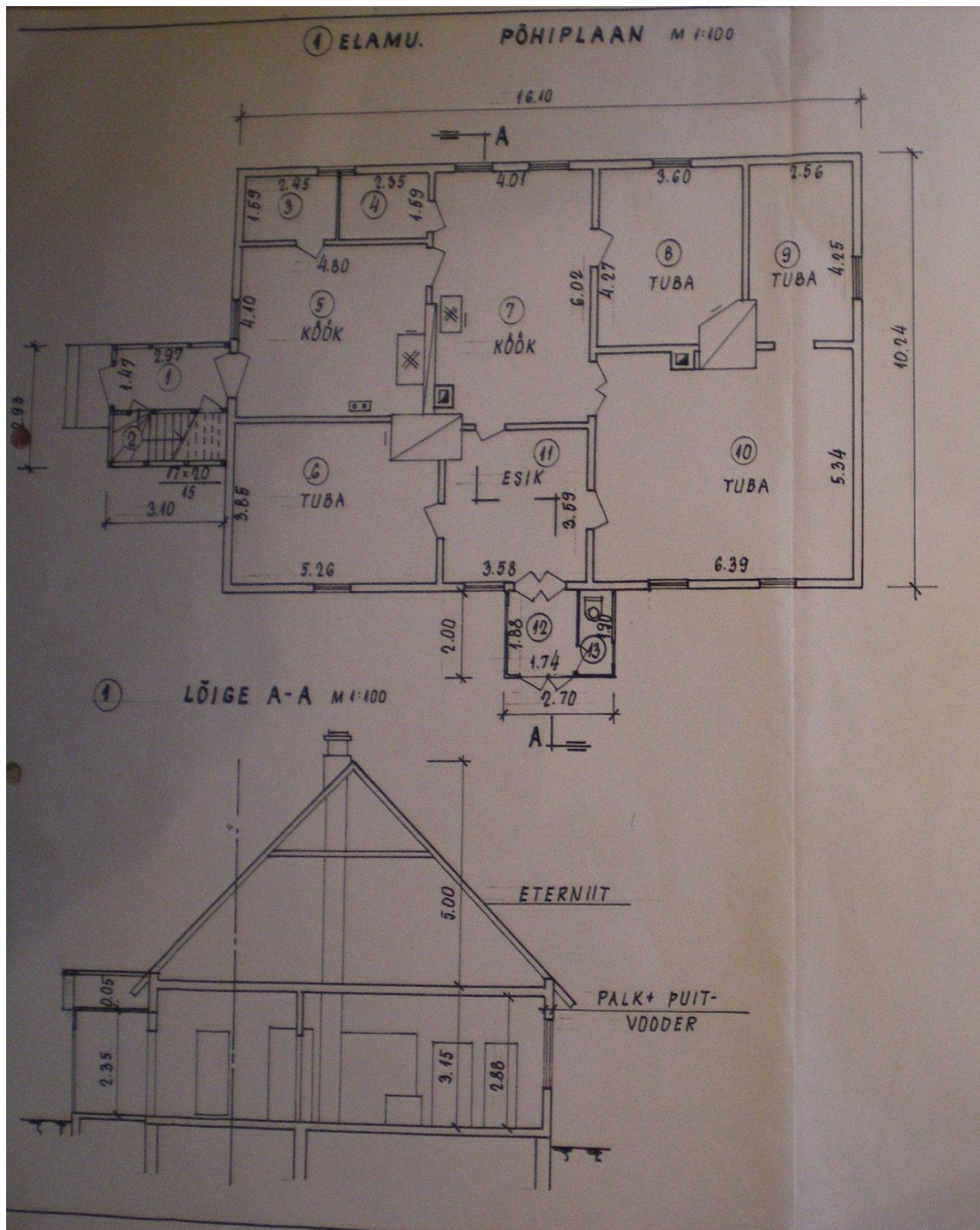

<http://xgis.maaamet.ee/xGIS/XGis>(28.03.2012)

- 1- Talu peahoone (elumaja);
- 2- Ait;
- 3- Kelder
- 4- Saun;
- 5- Heinaküün;
- 6- Puukuur (juurde ehitatud);
- 7- Hobusetalli müürid (lagunenud ja katused)

Lisa 2. 1. Otsa taluhäärberi peahoone krundiplotaan 1999 aastal.

(Joonis 3.)

Otsa talu peahoone põhiplaan M 1:100

Algselt oli talu peahoone katuseks sindelkatuse, mis oli üelöödud eterniidiga, 1999 aastate seisuga ja hoone fassaad oli rõhtpalgist, mis vooderdatud laudadega, värvimata.

Hoone pikkus oli 16,10 meetrit ja laius 10,24 meetrit. Kui viimased talu omanikud sissekolisid olid hoonel olemas mõlemad eeskojad, nagu põhiplaanilt näha, aga on teada, et algselt oli ainult üks eeskoda ja sissepääs. Teine eeskoda on eelviimaste taluomanike poolt juurde ehitatud.

On teada, et talu sisehoov on sillutatud munakividega, kuna talu lähedal oli suur loomalaut (see pole enam säilinud ja asendiplaanilt puudub) ja loomade tee läks mööda munakivisillutatist lauta. Kuna nüüdseks on munakivid kaetud umbes 2 meetri paksuse mullaga, seda teed enam näha pole. *(Info saadud praeguse taluomaniku käest).

Suur loomalaut on näha veel lennukilt tehtud fotolt, mis tehtud aastal 1928.

Lisa 2.2. Lennukilt tehtud foto Otsa talu asendiplaanist aastal 1928.

(Joonis 4.)

Lennukilt võetud pilt Otsa talu asendiplaanist 1928 aastal

(Pilt on saadud talu praeguse talu perenaise käest, pilti töötles M. Saarna 12.04.2012)

Hoonete asetus aastal 1928: 1.Talu peahoone; 2. Ait; 3. Kүүn; 4.Saun; 5.Loomalaut;

6.Hobusetall; 7. Arvatavasti ka suurem laut või abihoone

Lisa 2.2.Kaseiinvärv ehk kohupiimavärv

Retsept 1 liitri kaseiinvärvi tegemiseks, koostis ja juhend:

KOOSTIS: (täiteained)

400 grammi kriiti

100 grammi kaoliini

Lisatakse talki, micat ja metüülselluloosi.

LIIM:

10 grammi booraksit

250 grammi kohupiima (rasvatu või lahja)

30 ml kuuma vett (mitte keev vesi)

KRUNT ja valmistamise juhend (1liiter):

Segage 10 g booraksit 30 ml kuuma veega. Lisage pakk (250 g) rasvata (lahjat) kohupiima (mitte pastat) ja 1 l vett. Krunt peab seisma segamiskoostis 2 tundi. Krundi tuleks 1, 3 – 2 tunni jooksul aegajalt segada.

(Krunni ja liimi koostisosad on samad aga krundile tuleb juurde lisada 1 l vett)

1 l kohupiimavärvi valmistamise juhend:

1. Kallake nõusse 0,45 l vett. Seejärel lisage koostisained (täiteained) ja segage mikseriga. Laske seista 1 tund, aeg-ajalt mikseriga segades.

2. Liimi valmistamine: Lahustage 10 g booraksit 30 ml kuumas vees. Lisage 250 g rasvata kohupiima ja segage ühtlaseks tükkideta massiks. Laske seista 1,5-2 tundi, aeg-ajalt mikseriga segades.

3.Segage täite- ja kohupiimaosa mikseriga (võib olla saumikser) ühtlaseks massiks, vajadusel kurnake.

4.Lisage soovitud toonis värvipigment (valikut näeb aadressil www.majatohter.ee).

5.Teine kiht värvi võiks olla kergem, see saadakse 5-10% veega lahjendades.

Hea teada

* Kohupiimavärvi aluspinnaks sobib igasugune puhas ja kuiv pind. Libe pind karestada.

* Kasutage rasvata teralist kohupiima, mitte kohupiimapastat.

* Kokkusegatud ained jätke u 15-30 min seisma.

* Esmalt proovige väikesel pinnal.

* Värvimuld segage pastaks eraldi anumast ja alles seejärel lisage see suurele värvianumale. Pasta segamiseks võite võtta eraldi anumasse kas osa valmissegatud massist või järelejäänud krundist või kasutada pasta tegemiseks lihtsalt vett.

* Valmissegatud kohupiimavärv seisab kuni nädal, soovitatavalt suletuna ja külmas (külmkapis, esikus, sahvris aga mitte miinuskraadides!). <http://www.renoveeri.net/?id=261> (16.04.2012.)

Lisa 2.3.Savikrohvi kasutamine ja koostis

Kiuga savikrohv (0-4 mm)

Kiu lisamine savikrohvile suurendab oluliselt elastsust, mistõttu saab seda kasutada ka väga kõrgete nõudmistega kohtades, nt. puitehitistes.

Kasutamine

Kõikide seinamaterjalide krohvimiseks (nt. tellis, betoon, kergbetoon (Fibo, Aeroc), lubikrohv, pillirooplaad, puit jne). Kipsile ja OSB-plaadile krohvimiseks tuleb esimesele savikrohvi kihile lisada tselluloos-liimainet nakkumise suurendamiseks. Ahjude ja soojamüüride krohvimiseks. Seinaküttega pindade krohvimiseks (sobib ka kõrge temperatuuriga seinaküttele). Reljeefsete pindade tegemiseks.

Pakendid :

25 kg paberkott,

500 kg BigBag ,

1000 kg BigBag.

Koostis:

Kõrge kvaliteediga savi; Looduslikud liivad 0-4 mm; Hundinuiakiud

Krohvihi paksus

~ 0,6 – 2,0 cm; mitmes kihis krohvimise korral on ka paksemad kihid võimalikud (nt. seinaküttega seinte, vanade hoonete renoveerimise jm. puhul)

Paigaldamine

Krohvi võib paigaldada nii käsitsi kui pritsiga. Korraga tohib pinnale kanda max. 2 cm kihi. Alumine krohvi kiht peab olema enne järgmise pealekandmist täielikult kuivanud. Alumist krohvipinda tuleks enne järgmist krohvimist kergelt niisutada.

Rooplaadile ja vanale müüritisele krohvides tuleb pind enne savipiimaga (savi + vesi) üle võõbata. Savi kulu ligikaudu 0,5 kg/m² kohta. Võõbatud pinnale võib otse peale krohvida.

Alati on soovitatav krohvida kahes kihis, ka õhemate krohvi kihtide puhul, see hõlbustab viimase kihi lõpptöötlmist. Käsitsi krohvides kantakse materjal seinale kas liibiga või kelluga visates. Märg krohvi kiht tasandatakse (täidetakse suuremad augud) ja jäetakse kuivama. See võib võtta aega nädal kuni kaks. Ruum peaks olema köetav ja hea õhuvahetusega. Kuivamist kiirendab oluliselt niiskusimurite kasutamine. Neid saab rentida tavalistest tööriistalaenutustest.

Teine krohvi kiht paigaldatakse sarnaselt esimesele. Kiht lastakse tahkuda sellise määraniga, et see tundub käega katsudes tahe (kuid siiski niiske ja ka tumedat värvi). Savikrohvi kuivamisel on kolm faasi: esimene, kus pind on tume ja märg, teine kus pind on kõige tumedam ja kergelt tahenenud, ja kolmas, kus pind on tahenenud ja muutunud heledaks. Hõõrutiga silumise alustamiseks on õige teine, kõige tumedama värviga faas).

Esimene silumine tehakse oranži švammhõõrutiga (švammil on jämedad poorid). Pealmine materjalikiht liigub hõõrutiga kaasa ja täidab ebatasasused. Pind jääb jämeda tekstuuriga. Hõõrutiga tehakse aeg-ajalt veepanges uuesti märjaks ja puhastatakse savist. Oranži hõõrutiga tehtud pind jääb väga tekstuurne. Soovi korral võib selle jätta ka lõppviimistluseks. Peale mõningat kuivamist on soovitatav suuremad terad siiski tasase plastliibiga (hall värv) kergelt krohvi sisse suruda. Tekstuurne pind tekib krohvi sisse jäävatest uretest.

Siledama pinna saamiseks töödeldakse pind peale mõningast tahenemist veel valge švammhõõrutiga (peened poorid). Seda tehakse kuivalt. Pind käiakse õrnade ringikujuliste liigutustega üle. Suuremad terad surutakse pinna sisse. Pinnale jääb peenem liiva- ja saviosa. Liigselt kuivanud krohvipinda võib uuesti niisutada savipiimaga. Seda võib teha ka eri värvi saviga. Krohvi naturaalse värvitooni eksponeerimiseks on soovitatav kasutada nt tumepunasest savist tehtud piima. See annab krohville ilusa sügava ja ühtlase värvitooni.

Aluspind

Savikrohvi kinnitub aluspinnale mehaaniliselt, seetõttu võiks aluspind olla võimalikult kare või ebatasane. Vajadusel tuleb teha pinnale lubja ja jämedateralise liivaga eeltöötlus, mis jätab pinnale teralise struktuuri. See on kindlasti vajalik sileda betooni, kipsplaadi ja OSB aluspinna puhul. Imavaid aluspindu tuleb enne krohvimist veega niisutada.

Kulu

Sõltuvalt aluspinnast ning soovitava kihi paksusest 10 – 25 kg/m² kohta (0,6 cm – 1,5 cm).

Katmine

Savikrohvi võib jätta üle värvimata, kuid seda on soovitatav kinnitada kaseiinkrundiga. Soovi korral võib savikrohvi värvida nii lubi- kui kaseiinvärvidega.

Nõuanne

Suuremate tööde puhul on soovitatav kaaluda spetsiaalset pritsiga paigaldust. See suurendab oluliselt tööde kiirust ja parandab ka kvaliteeti.

Pritsiga paigaldamine

Pritsiga paigaldamise jõudlus on keskmiselt 300 m² päevas (üks krohviikiht). Soovitame kasutada spetsiaalset savikrohvidele kohandatud pritsi, mis tagab konkreetsele materjalile sobiva ettesegamise kiiruse ning tigupumba tõrgeteta töö. <http://www.safran.ee/galerii/#image13/item64> (17.04.2012.)

Lisa 2.4.Hõre roomatt

Pilliroomatti toodetakse kaheks erinevaks otstarbeks - krohviaaluseks matiks (hõre matt) ja kasutamiseks sisekujunduses ning aias (tihe matt). Roomatt on keskkonnasõbralik. Seda saab paigaldada nii puidule (palk, laudis) kui ka kiviseintele.

Hõredat roomatti paigaldatakse krohvi alusmatiks nii lakke kui seina. Hõre roomatt seob ideaalselt krohvi (soovitavalt kasutada savi- või lubikrohvi) ning seda on lihtne paigaldada. Krohvi kuivab hästi, kuna pillirookõrs on seest õõnes, mis tagab hea õhu liikumise.

Hõre roomatt on ühekordne ja punutud roostevaba peenikese traadiga. Hõreda pilliroomati mõõdud on: 1,6 m * 6,5 m - ühes rullis on 10,4 m².
[http://www.roomaja.ee/index_est.php?a=1&click\[0\]\[ID\]=2&set_click\[2\]\[ID\]=15](http://www.roomaja.ee/index_est.php?a=1&click[0][ID]=2&set_click[2][ID]=15)
(17.04.2012)

Lisa 2.4. UULA LINAÕLIVÄRV

On keedetud linaõlist (värnitsast) ja värvipigmentidest traditsiooniliste meetoditega valmistatud ehtne õlivärv. Oksüdeeruva sideaine (värnitsa) tõttu laseb värvipind veeauru läbi ja puit selle all saab "vabalt hingata". Niiskus haihtub läbi värvi, värv ei kooru maha ja puit ei hakka mädanema. Ei sisalda lahusteid ega tehislikke sideaineid ning on seetõttu mürgitu ja turvaline kasutada.

Värvitoonid: Valge ja Uula värvikaardi toonid. Läikeaste: Linaõlivärvile omane umbes ühe kuu möödumisel värvimisest poolläikiv, aastate möödudes matistuv.

Kasutuskohad: Vanad ja uued puupinnad väljas ja sees nt. välisseinad, ukсед, aknad, mööbliesemed. Sobib ka erinevate krohvitud ja pahteldatud pindade värvimiseks. Plekkpinnad nt. aknaplekid, vihmaveetorud jne.

Kulu: Hõveldatud pind 10 – 15 m²/liiter, saetud pind 8 – 12 m²/liiter.
[http://www.majatohter.ee/shop.php?id=fedbd82b1a7e3001ad0b5020189cd2e7&&op=&layout=&lan=&pg=details&andmefail=varvid.csv&show=1111Uula%20lina%C3%B5liv%C3%A4rv&no_cache=\(17.04.2012\)](http://www.majatohter.ee/shop.php?id=fedbd82b1a7e3001ad0b5020189cd2e7&&op=&layout=&lan=&pg=details&andmefail=varvid.csv&show=1111Uula%20lina%C3%B5liv%C3%A4rv&no_cache=(17.04.2012))

Kasutatud Kirjandus ja internetiallikad

E-kursus „Ehitiste konstruktsioonid“ P, Savisaar 2010 (23.03. 2012);

Eesti Taluhäärberid 3, H, Pärdi 2007 lk. 52 (28.03.2012);

<http://www.ylenurme.ee/?head=1&language=estonian> (28.03.2012);

<http://www.mois.ee/tartu/ropka.shtml> (28.03.2012);

<http://www.mois.ee/stiil/stiil10.shtml> (28.03.2012);

<http://et.wikipedia.org/wiki/Stukk> (28.03.2012);

<http://xgis.maaamet.ee/xGIS/XGis> (12.04.2012);

<http://www.safran.ee/oue> (12.04.2012);

<http://www.ehituslahendused.ee/et/teenused/restaureerimine/aknad> (12.04.2012);

<http://www.renoveeri.net/?id=261> (16.04.2012);

<http://www.safran.ee/galerii/#image13/item64> (17.04.2012);

<http://www.safran.ee/galerii/#image13/item64> (17.04.2012);

[http://www.roomaja.ee/index_est.php?a=1&click\[0\]\[ID\]=2&set_click\[2\]\[ID\]=15](http://www.roomaja.ee/index_est.php?a=1&click[0][ID]=2&set_click[2][ID]=15)

(17.04.2012);

http://www.majatohter.ee/shop.php?id=fedbd82b1a7e3001ad0b5020189cd2e7&&op=&layout=&lan=&pg=details&andmefail=varvid.csv&show=1111Uula%20lina%C3%B5liv%C3%A4rv&no_cache= (17.04.2012).

